

შტუდიები

ნესტან სულავა

სახისმეტყველებითი ასპექტები „წმ. კონსტანტი კახის წამებაში“

„წმ. კონსტანტი კახის წამების“ სახისმეტყველების საფუძველი სათაურიდანვე იწყება. თხზულების სრული სათაური, ფაქტობრივად, მოკლე ანოტაციაა: „ცხოვრება და წამება და წმიდისა მოწამისა კონსტანტისი ქართველისა, რომელი იწამა ბაბილონელთა მეფისა ჯაფარის მიერ“.¹ ეს სათაური თხზულების ძირითად სიუჟეტსაც მიუთითებს და მასში ასახულ ამბავსაც მოკლედ გვაცნობს. კერძოდ, წმ. კონსტანტის წამებამდე და მის შესახებ ჰაგიოგრაფიული თხზულების დაწერამდე ქართულ ჰაგიოგრაფიაში ასახულ მოწამეთა ნაწილი წარმოშობით არაქართველი იყო: წმ. შუშანიკი, წმ. ევსტათი მცხეთელი, წმ. აბო ტფილელი; ავტორმა სათაურშივე საგანგებოდ სიხარულით აღნიშნა, რომ წმ. კონსტანტი ქართველია. ამიტომ მისი თავდადება ქრისტიანობისათვის სხვა ქართველებისათვის მაგალითი უნდა გახდეს. სათაურში ისიცაა ნათქვამი, რომ თხზულება ჰაგიოგრაფიის ორივე მიმართულების – წამებისა და ცხოვრების შეხავებაა: „ცხოვრება და წამება“, ხოლო კონსტანტი უკვე კანონიზებული წმინდანია. თხზულებაში წმ. კონსტანტის წამებულად ქცევამდე მისი ცხოვრების ქრისტიანული წესი და ლიტურგიული ცნობიერების კვალობაზე ცხოვრებაა აღწერილი, რომელიც წამებით სრულდება, ამიტომაც უწოდა მას ავტორმა „ცხოვრება და წამება“.

თხზულების უანრობრივი რაობის შესახებ კორნელი კეკელიძემ აღნიშნა, რომ მასში დაცულია ყველა ის ნორმა, რასაც ჰაგიოგრაფიული ჟანრის მწერლობა მოითხოვს. ივ. ჯავახიშვილმა თხზულებაში აღწერილი ამბების ისტორიული ღირებულება განსაზღვრა და სანდოობა აღნიშნა: „ეს თხზულებ-

¹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I (V-X სს). დასაბეჭდად მოამზადეს ილ. აბულაძემ, ნ. ათანელიშვილმა, ნ. გოგუაძემ, ლ. ქავთაძემ, ც. ქურციკიძემ, ც. ჭანკიევმა და ც. ჯღამაიამ. ილ. აბულაძის ხელმძღვანელობითა და რედაქციით. თბ. 1963, გვ. 165.

ბა უტყუარს ცნობებს შეიცავს და ნდობის ღირსია“.² ყოველივე ეს მოწმობს, რომ თხზულება ჰაგიოგრაფიულია და, როგორც ყოველი ჰაგიოგრაფიული თხზულება, ამავე დროს, ისტორიული ღირებულებისაცაა, რადგან მასში IX საუკუნის საქართველოს პოლიტიკურ-იდეოლოგიური, სოციალური, კულტურული ვითარება აისახა.

თხზულების ავტორი – აღმწერი წმ. კონსტანტის ცხოვრებისა და წამებისა. თხზულების ავტორი დასაწყისშივე მიუთითებს, თუ რა მიზნით დაწერა ეს ნაწარმოები და წარმოაჩინა, საზოგადოდ, რა მიზანდასახულობა ახასიათებთ ჰაგიოგრაფიულ თხზულებებს. „მეფენი მის ჟამისანი“ მორწმუნეებს ქრისტეს რჯულისაგან განდგომას და მაჰმადიანობის მიღებას აიძულებდნენ. სწორედ ამგვარ დროს გამოჩნდებოდნენ ქრისტიანები, რომლებიც, საღმრთო შურით აღჭურვილნი, მთელ ერს, მთელ საქრისტიანოს რჯულის დასაცავად მაგალითს აძლევდნენ და მისთვის ეწამებოდნენ კიდევ. წმინდა მოწამეთა ღვაწლი და დამსახურება ქრისტიანული რელიგიის წინაშე კაცობრიობას რომ შემონახვოდა, აღმოჩნდებოდნენ მწერალი-ჰაგიოგრაფებიც, რომლებიც წმინდანთა ცხოვრებასა და წამებას საღმრთო შურით აღჭურვილთა მიბაძვად აღწერდნენ და შთამომავლობას უტოვებდნენ „აღსაბაძველად“. მომავალ თაობებს წინაპართა თავდადება, ღვაწლი, სარწმუნოების დასაცავად თავგანწირვა და მოწამედ აღსრულების ამბავი უნდა სცოდნოდა, რათა საჭიროებისას მასაც იგივე გაეკეთებინა და სულიერი სიმტკიცის ფასად რჯულისა და მამულისათვის თავი გაეწირა. ამ მიზეზის გამო შექმნა უცნობმა ავტორმა „წმ. კონსტანტის ცხოვრება და წამება“. თხზულების ავტორმა ჰაგიოგრაფიული ჟანრის სპეციფიკის კვალობაზე საგანგებოდ აღნიშნა საკუთარი უძღურება: „მეცა არაღირსმან... აღვწერე ცხოვრება და წამება წმიდისა და ნეტარისა მოწამისა კონსტანტისი, რომელი იყო დღეთა ჩუენთა“;³ თავის მხრივ, ამ ფრაზას ლიტერატურულ-ისტორიული ღირებულებაც აქვს, რადგან ჩანს, რომ ავტორი კონსტანტის თანამედროვე იყო, ხოლო წმ. კონსტანტი აწამეს „მეფობასა ღმრთის-მსახურისა თეოდორა დედოფლისა, რომელ-იგი მეუფებდა სამეფოსა ბერძენთასა, ვიდრე იგი ყრმა-ღა იყო ძმ იგი მისი მიქაელ“.⁴ ამ ეპიზოდის შემოტანის გამო, სხვა დეტალებთან ერთად, ყურადღებას იქცევს თხზულების კომპოზიცია. მასში

² ივ. ჯავახიშვილი. ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა. თხზულებანი. ტ. VIII. თბ. 1977, გვ. 90.

³ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 165.

⁴ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 165.

ჩართულია ბიზანტიის დედოფლის თეოდორას ეპისტოლე, რომელიც თხზულებებში ასახულ ამბავს ერთგვარად ავსებს: იგი განსაზღვრავს წმ. კონსტანტის წამების მნიშვნელობასა და ბიზანტიის დამოკიდებულებას საქართველოსადმი, ამავე დროს, წარმოდგენას გვიქმნის ბიზანტია-საქართველოსა და ბიზანტია-არაბეთის სარწმუნოებრივ და სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ ურთიერთობაზე. ეპისტოლედან ნათლად ჩანს, რომ ბიზანტიის დედოფალი ბიზანტიის იმპერიის პოლიტიკას აგრძელებს და საქართველოს კვლავ თავისი პოლიტიკური გავლენის სფეროში მოქცეულ ქვეყნად განიხილავს. ეს ის პერიოდია, როდესაც ბიზანტიაში ხატთა თაყვანისცემა უკვე ათიოდე წლის აღდგენილია: დედოფალმა „განწმინდა საბერძნეთი ყოველი საცთურისა მისგან, რომელი იყო დღეთა ქმრისა მისისათა, ხატის ურწმუნოებისა. და განამტკიცა ღუაწლი ბერძენთა და მრავალნი ჭალაკნი აღაშმწნა, რომელნი მოოკრებულ იყვნენ აგარიანთა მიერ“.⁵ ავტორის სიტყვების გათვალისწინებით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ბიზანტია ქრისტიანობის ძველ ტრადიციულ გზასა და გეზს დაუბრუნდა, ხოლო საქართველოს ეს გზა-გეზი არასოდეს დაუკარგავს. ორი საუკუნის შემდეგ წმ. გიორგი მთაწმინდელმა ანტიოქიის პატრიარქთან პოლემიკისას საგანგებოდ გამოყო საქართველოს ეკლესიის არა მხოლოდ ავტოკეფალურობა, არამედ ისიც ამაყად განაცხადა, რომ ქართულ ეკლესიას არასოდეს შეხებია მწვალებლობის ბიწი. ამაში ქრისტიანული სარწმუნოების დაცვისათვის წამებულ წმ. კონსტანტისაც მიუძღვის წვლილი.

საქართველოში არაბების ბატონობის დროს თბილისის ამირა საჰაკი წლების განმავლობაში ცდილობდა თბილისი ხალიფასაგან დამოუკიდებლად ემართა. 853 წელს ალ-მუთავაქილმა სომხეთში არაბების წინააღმდეგ მიმდინარე აჯანყების ჩასაქრობად ბულა თურქი გაგზავნა. აჯანყების ჩახშობის შემდეგ ბულამ თბილისისაკენ გაილაშქრა, საჰაკი დაამარცხა და მოკლა კიდეც. ეს ამბები „ქართლის ცხოვრებაში“ აღწერილი და ატენის სიონის წარწერაც ამასვე მოწმობს. ამ საკითხის შესახებ ცნობილია უცხოური წყაროებიც, კერძოდ, არაბ ისტორიკოსთა თხზულებები.

თხზულებებში ასახულია ეპოქა, როდესაც ქართლს, საზოგადოდ, მთელ საქართველოს, არაბები დაესხნენ თავს და ქვეყანა უდიდესი განსაცდელის წინაშე აღმოჩნდა. ესაა IX საუკუნის შუა წლები, კერძოდ, 853 წელი, როდესაც არაბთა ხალიფამ ბულა თურქის მეთაურობით საქართველოში ლაშქარი

⁵ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 165.

წარმოგზავნა. ამ დროს ქართლის დიდი ნაწილი და დედაქალაქი თბილისი ისედაც არაბთა ხელთ იყო, უკვე საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში. სწორედ ამდროინდელ ამბავს, IX საუკუნის 50-იანი წლების ამბავს, ასახავს ანონიმი ავტორის ჰაგიოგრაფიული თხზულება „წმ. კონსტანტის წამება“. ამიტომ მას საისტორიო მნიშვნელობაც ენიჭება, რადგან იგი IX საუკუნის საქართველოს პოლიტიკურ-სოციალურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ვითარებას გვაცნობს. თხზულების დასასრულს ავტორი ჰაგიოგრაფიული ჟანრისათვის დამახასიათებელი მეტაფორულობით აღნიშნავს: „და ესე მრავლისაგან მცირელი აღიწერა სიმკნეთაგანი წმიდისა კონსტანტისი, რადთა იყოს თქმულები ესე შემოკლებულ და სრულ, რადთა არა იყოს შემაწუხებელ ნაკლულევანებითა, არცა ნამეტნავ განგრძობითა, სადიდებელად მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამჟნ“.⁶ ეს მწერლის სტილია, ჰაგიოგრაფი მწერლის სტილური მახასიათებელი, რომელსაც ჰაგიოგრაფები ხშირად მიმართავენ. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ჰაგიოგრაფის დამოკიდებულება თხზულებაში ასახული ამბისადმი, რომელიც მისივე შეფასებით უნდა იყოს სრულყოფილი და ლაკონიური, რათა არც მისმა სიტყვამრავლობამ შეაწუხოს მკითხველი, არც მისმა სიტყვანაკლულობამ წარმოშვას უკმარისობის გრძნობა. ჰაგიოგრაფიის სტილი სიზუსტეს, ლაკონიურ თხრობას, სიტყვის მაქსიმალურად სიმბოლურ დატვირთვას მოითხოვს, რათა მკითხველს//მსმენელს შეაგრძნობინოს და შეაცნობინოს უმთავრესი: დაუსახოს გზა სულიერი სრულყოფისაკენ, ზეცათა მოქალაქობის მოპოვებისაკენ, განდმრთობისაკენ, შეუმსუბუქოს ტვირთი წამებისა და მოწამის გვირგვინით შემკულს „ნათელსა მას ზეშთა საუკუნეთასა“ დაუკვიდროს ადგილი.

თხზულების სიუჟეტი ჰაგიოგრაფიისათვის ჩვეულ კომპოზიციას მიჰყვება: ქართლში ბულა თურქის ლაშქრობის დროს ტყვეთა შორის აღმოჩნდა 85 წლის კონსტანტი, ერისთავი, რომელიც ნაწარმოებში მოხსენიებულია როგორც კონსტანტი კახი: „რომელსა ეწოდა კახი სახელად მამეულისა მის ქუეყანისა“.⁷ აქედან ჩანს, რომ იგი წარმოშობით კახეთიდან იყო. საინტერესოა ივ. ჯავახიშვილის მოსაზრება წმინდანის სახელის შესახებ, რადგან მას მიაჩნია, რომ კონსტანტი შემოკლებული სახელია, ხოლო ქართველ მოწამეს „ეწოდა კახად სახელად მამულისა მის ქუეყანისა“, რის გამოც ფიქრობდა,

⁶ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 170.

⁷ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 165.

რომ „მას ნათლობის სახელად საქრისტიანო კონსტანტინე რქმევია, ხოლო შინაურებში და ჩვეულებრივ მას ალბათ ძველს ქართულს, წარმართულს სახელს კახას ეძახდნენ“.⁸ ცხადია, რომ კონსტანტი შემოკლებულია და კონსტანტინესაგან მიღებული სახელია. თუმცა საფიქრებელია, რომ კახა//კახაი//კახი უფრო ტომის აღმნიშვნელი შეიძლება იყოს და არა წარმართული საკუთარი სახელი კახა, როგორც ამას ივანე ჯავახიშვილი ვარაუდობდა. თხზულების ავტორი წმ. კონსტანტის ქართველობას სათაურშივე აღნიშნავს, ხოლო მისი კახობა, როგორც ამას ზემოთ დამოწმებული ციტატა მიუთითებს, მამაპაპეული თვისტომობის აღსანიშნავად შემოაქვს. „მამულისა მის ქუეყანისა“ იმითაც შეიძლება იყოს შთაგონებული, რომ წმ. კონსტანტი ქართველია, მისი წინამორბედი რამდენიმე წმინდანი კი ტომით არ იყო ქართველი, კერძოდ წმ. შუშანიკი, წმ. ევსტათი, წმ. რაჟდენი, წმ. აბო.

ნეტარ კონსტანტის უყვარდა ეკლესია-მონასტრები და მღვდელ-მონაზვნები, უხვად გასცემდა მოწყალებას და „ზრდიდა მშვიერ-მწყურვალთ და ქვრივ-ობლებს“. საპაქს, არაბთა ამირას, აფხაზეთის მეფე უჭერდა მხარს; სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ კონსტანტი აფხაზთა მეფის ბანაკში იყო; ბაგრატ კურაპალატი, ძე აშოტ დიდი კურაპალატისა, აფხაზთა მეფისაგან განსხვავებით, თბილისის ამირას წინააღმდეგ ხალიფას მხარეზე იყო. კონსტანტი 26 აგვისტოს თბილისის ციხეში ჩასვეს და მაჰმადიანობის მიღება მოსთხოვეს: „მოიქეც ცთომილებისაგან შენისა, და მიიღო ჩემგან კეთილი და უაღრესი პატივი, და გყო შენ თანამზრახველად ჩემდა და უდიდებულეს ყოველთა მოყუასთა შენთა და უკუეთუ არა ისმინო ჩემი, სიკუდილითა მოჰკუდე შენ პირითა მახვლისაჲთა და ჭორცნი შენნი მივსცნე საჭმელად მფრინველთა ცისათა“.⁹ ცხადია, წმ. კონსტანტიმ უარი განაცხადა, რის შემდეგაც ბაბილონის სამეფოში ქალაქ სამარიაში გაგზავნეს; 853 წლის 10 (23) ნოემბერს კონსტანტი სიკვდილით დასაჯეს და თავი მოჰკვეთეს. ასე ვითარდება თხზულების სიუჟეტი.

როგორც კორნელი კეკელიძემ მიუთითა, „წმ. კონსტანტი კახის წამება“ IX საუკუნეზე გვიანდელი არაა, რადგან წმინდა კონსტანტისადმი მიძღვნილი საგალობლები, რომლებიც მიქაელ მოდრეკილის კრებულშია (978-988) შეტანილი, მიქაელს თვითონ არ შეუთხზავს, არამედ ადრეული ნუსხებიდან

⁸ ივ. ჯავახიშვილი. ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, გვ. 87-88.

⁹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 168.

გადაუწერია. კორნელი კეკელიძის მიერ წმ. კონსტანტინის შესახებ შექმნილი ჰაგიოგრაფიული და ჰიმნოგრაფიული თხზულებების შედარებიდან კი ირკვევა, რომ საგალობლების ავტორი იცნობდა „წმ. კონსტანტი კახის წამებას“, რაც ჰაგიოგრაფიული თხზულების დასათარიღებლად მნიშვნელოვანი არგუმენტია. საგალობლების შესახებ გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ისინი IX საუკუნის ბოლოს მაინც უნდა იყოს შექმნილი.¹⁰ კ. კეკელიძე მიიჩნევდა, რომ ჰიმნოგრაფი „წამების“ ტექსტით სარგებლობდა; ის, რაც „წამებაში“ ვრცელადაა მოთხრობილი და დეტალურად გადმოცემული, საგალობელში მოკლედ, ჰიმნოგრაფიისათვის დამახასიათებელი სტილით არის ასახული, მოწამის სათნოებანი ზოგადად არის ნაჩვენები; ამ გადმოცემისას იგრძნობა, რომ ჰიმნოგრაფი „კონსტანტი კახის წამების“ დეტალებს კარგად იცნობს. მიქაელ მოღრეკილის კრებულში წმ. კონსტანტისადმი მიძღვნილი საგალობლის ტექსტი სრულად არ არის მოთავსებული, რასაც XI-XII საუკუნეების ხელნაწერული მონაცემები მოწმობს. მაგ., კრებულში არაა გადაწერილი პირველი ჰიმნის შემდგომი საგალობელი – „რომელი ვითარცა ცხოარი მწყემსისა კეთილისაი გმობითა განეშორე“.¹¹ კ. კეკელიძის დაკვირვებით: „ეს ჰიმნები რომ მიქელს შეეთხზა, ის ვერც ამ საგალობელს გამოსტოვებდა თავის ავტოგრაფში და ვერც აღნიშნულ შეცდომებს დაუშვებდა; მამასადამე, მას ხელთ ჰქონია სხვა, უფრო ძველი ნუსხა, რომელშიც ადგილი ჰქონია ამ შეცდომებს. სანამ ამ ჰიმნებში ასეთი შეცდომები დაკანონდებოდა, რასაკვირველია, გადაწერის პროცესში კარგა ხანს უნდა გაეგვლო, ამისთვის საჭირო იქნებოდა არანაკლებ ერთი საუკუნისა მაინც“.¹²

კ. კეკელიძე და ი. ჯავახიშვილი თხზულების ავტორობასთან დაკავშირებით ფიქრობდნენ, რომ ავტორი ქართულ სამყაროს მაინცდამაინც კარგად არ იცნობდა და ამიტომ დასვეს კითხვა, ხომ არ შეიძლებოდა იგი საბერძნეთში მოღვაწე რომელიმე ბერი ყოფილიყო. კ. კეკელიძე წერს: „ვინ არის ავტორი არ ვიცით; თუ მხედველობაში მივიღებთ იმ გარემოებას, რომ ის კონსტანტის წამებას ათარიღებს ბერძენთა იმპერატორის მეფობით და თან მთელი მისი ეპისტოლე მოჰყავს, სადაც ხაზგასმულია ბერძენთათვის სასურველი ურთიერთობა ქართველებთან, რომ ის დაწვრილებით არ აგვიწერს არამცთუ საქართველოს მდგომარეობას კონსტანტის 85 წლის სიცოცხლეში, არამედ თვით

¹⁰ კ. კეკელიძე. კონსტანტი კახის მარტვილობა და ვინაობა. ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან. ტ. I. თბ. 1956, გვ. 143-144.

¹¹ კ. კეკელიძე. კონსტანტი კახის მარტვილობა და ვინაობა, გვ. 144.

¹² კ. კეკელიძე. კონსტანტი კახის მარტვილობა და ვინაობა, გვ. 144.

მის ამბავსაც ძალიან მოკლედ გადმოგვცემს, – შესაძლებელია ვიფიქროთ, რომ მარტვილობის ავტორი არის საბერძნეთში მყოფი რომელიმე ბერი, ანდა დასავლეთ საქართველოში, აფხაზეთში მკვიდრი რომელიმე მწერალი“. ¹³

თხზულების წყაროები. როგორც ყველა ჰაგიოგრაფიულ თხზულებაში, „წმ. კონსტანტი კახის წამებაშიც“ წყარობად, უწინარეს ყოვლისა, ბიბლიური წიგნები უნდა დასახელდეს, რადგან მასში არა მხოლოდ ციტირებულია ძველი და ახალი აღთქმის მუხლები, არამედ მთელი თხზულება ბიბლიური სახისმეტყველებითაა გამსჭვალული და წმინდანის ხატ-სახე ავტორის მიერ ბიბლიურ-ჰაგიოგრაფიული ჰიპოდოგმურ-პარადიგმული სტრუქტურით აისახება. თხზულებაში შეინიშნება 381 წელს კონსტანტინეპოლში მეორე მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე მიღებული „მრწამსის“ ტექსტისა და ქრისტიანული ლოცვების დამოწმებები, კერძოდ, გამოყენებულია ლოცვა მიცვალებულთათვის, რაც იმას მოწმობს, რომ ავტორი პერსონაჟს, წმინდანს ლიტურგიული ცნობიერების კვალობაზე წარმოაჩენს.

კ. კეკელიძის დაკვირვებით, ავტორს გამოუყენებია ალექსანდრიის პატრიარქის, გიორგის (616-630) მიერ დაწერილი „წმ. იოანე ოქროპირის ცხოვრება“, რომლის ქართული თარგმანი შემონახულია 977-980 წლებში ოშკის ლავრაში საბას მამასახლისობისას იოანე-თორნიკესა და იოანე-გარაზ-ვაჩესათვის იოანე ჩირაძის ხელით გადაწერილ ხელნაწერში, რომელიც ათონის ქართულ მონასტერში გადასატანად გადაიწერა. როგორც კ. კეკელიძემ აღნიშნა, „წმ. კონსტანტი კახის წამების“ ავტორს შესავლის წერისას პატრიარქის, გიორგი ალექსანდრიელის, დაწერილი წიგნით უსარგებლია. მასში ლაპარაკია იმის შესახებ, თუ როგორ გაჩნდა საღმრთო წიგნები და შემდეგ წმიდანთა „ცხოვრებანი“, რომელთა მიბადვითაც შეუქმნია ავტორს კონსტანტი კახისადმი მიძღვნილი წიგნი, ¹⁴ კერძოდ, საუბარი შეეხება თხზულების შესავალ ნაწილს, I თავს, რომელშიც შესაქმნის, გამოსლვათა, სახარებათა და საქმე მოციქულთა წიგნების შესახებ არის მსჯელობა. „წმ. კონსტანტი კახის წამების“ ერთ-ერთ წყაროდ კ. კეკელიძემ იოვანე საბანის ძის თხზულებაც მიიჩნია, რადგან დასაწყისშივე ორივეგან საღვთისმეტყველო პრობლემებზეა საუბარი, ხოლო ავტორის საღვთისმეტყველო ცოდნა და მსოფლმხედველობა წმ. კონსტანტი კახის შესახებ დაწერილ წამებაშიცაა არეკლილი.

¹³ კ. კეკელიძე. ქართული ლიტერატურის ისტორია, გვ. 521.

¹⁴ კ. კეკელიძე. კონსტანტი კახის მარტვილობა და ვინაობა, გვ. 521.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ თხზულებაში პოლემიკური ნაკადი აისახა. არაბთა მეფესა და წმ. კონსტანტის შორის გაიმართა პოლემიკა, რომელიც დოგმატურ საკითხებს შეეხებოდა. სწორედ ამ მონაკვეთში შეინიშნება ავტორის მიერ მაჰმადიანობის უპირველესი წიგნის „ყურანის“ ცოდნა, მას ქრისტიანმა ავტორმა წმ. კონსტანტის მიერ ახალი აღთქმის დოგმათა ღრმა ცოდნა დაუპირისპირა, რაც თხზულებაში ჰაგიოგრაფიისათვის დამახასიათებელი შეპირისპირების მხატვრულ-გამომსახველობითი ხერხითაა წარმართული.

პერსონაჟები, სახისმეტყველება. წმ. კონსტანტი თხზულების მთავარი პერსონაჟია და სხვა პერსონაჟები მის ირგვლივ მისი სახის სრულყოფილად წარმოსახსავად არიან შემოყვანილნი. ისინი წმ. კონსტანტის ხატ-სახის საჩვენებლად ფონს ქმნიან.

წმ. კონსტანტი, რომლის შესახებ თხზულების სახელწოდებაშივე აღინიშნა, რომ იგი ქართველია, ჭეშმარიტი ქრისტიანი იყო, გულწრფელი სიყვარულით ემსახურებოდა მონასტრებსა და ეკლესიებს, ასევე, ქვრივ-ობლებს, ყველა გლახაკს იწყნარებდა და გაიკითხავდა. კონსტანტის ამ ღვაწლის წარმოსაჩენად ავტორმა ევანგელური მოძღვრებით შთაგონებული შედარება გამოიყენა: „ესე ნეტარი შემკობილ იყო ორ-კერძოთავე მით საქმითა, ვითარცა ხც ფურცლითა და ნაყოფითა“.¹⁵ დავიმოწმებთ მუხლს ლუკას სახარებიდან: „რამეთუ თითოეული ხე თვისისაგან ნაყოფისა საცნაურ არს“ (ლუკა, 6, 44), რომელიც წმ. კონსტანტის სულიერ ღვაწლასა და სიწმინდეზე მიუთითებს. თხზულების ავტორი გვამცნობს, თუ რა კეთილი ნაყოფის მოძვეძე იყო თვით ნეტარი კონსტანტის მოღვაწეობა და მის მიერ ჩადენილი კეთილი საქმეები ამ კაცის სულიერ სიწმინდეზე მეტყველებდნენ. ნეტარი კონსტანტის „ორ-კერძოთავე მით საქმითა“ შემკობა სასულიერო და საერო პირთა მიმართ დახმარებას, თანაგრძნობას, თანაღმობას მოწმობს.

ავტორმა აღწერა, თუ როგორ ემსახურებოდა კონსტანტი თავის ერს, ნათესავენს, შორი ქვეყნიდან მოსულ სასულიერო პირებს, ბერ-მონაზვნებს, გლახაკებს, დავრდომილებს, ყველას, ვინც დახმარებასა და თანადგომას საჭიროებდა: „და კუალად აქუნდა ნეტარსა მას სარწმუნოაჲ მღდელთ მოძღუართა მიმართ და ყოველთა მოწესეთა ეკლესიისათა, ვითარცა იგი ღირს არს და მართალ და უყუარდეს მონაზონნი და აქუნდა მათა მიმართ სარწმუნოებაჲ, და მოსწრაფე იყო მსახურებასა მათსა“.¹⁶ თხზულებაში წმ. კონსტანტი სტუ-

¹⁵ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 165.

¹⁶ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 165.

მართმოყვარეობისა და გლახაკთმოწყალების ნიჭითაა წარმოდგენილი, რაც ქრისტიანული ცხოვრების აუცილებელ წესად იყო მიჩნეული. მხატვრული დონის გათვალისწინებით ნაწარმოებში აღწერილი ეს ეპიზოდი ერთ-ერთი საუკეთესოა, რადგან იგი წმ. კონსტანტის სულიერ მდგომარეობას, კეთილი საქმისათვის თავდადების მზაობას გამოხატავს: „ვინ, სადა ვინ მივიდა მისა მშიერი, ანუ წყურიელი, და არამცა განადლო იგი, ანუ შიშუელი და არა შემოსა იგი სიხარულით?! მრავალნი მოივლტიედ მისა შორით ქუეყანით ლტოლვილნი თანამდებთა თესთაგან, ხოლო მან მხიარულებითა დიდითა გარდაჰყადის თანანადები იგი მათი. ვინ-ა სადა იხილა ობოლი, გინა ქურივი, და არა მსწრაფლ იღუაწა იგი?! და ამას ყოველსა თანა ფრიად მოღუაწე იყო იგი ნაკლულევანთათჳს სახლისა თესისათა“,¹⁷ რაც პავლე მოციქულის ტიმოთეს მიმართ ეპისტოლიდან ერთი მუხლის სიბრძნითაა განმარტებული და მოტივირებული: „ხოლო უკუეთუ ვინმე თჳსთა და უფროდსა სახლელთა არა მოღუაწე იყოს, სარწმუნოებად უარ-უყოფიეს და არს იგი ურწმუნოსა უძკრეს“ (ტიმ. 5, 8). შიშველთა შემოსვა, მშიერთა და მწყურვალთა დაურეგება ევანგელური სიბრძნეიდან მომდინარეობს, რაც ყოველ ქრისტიანს ბავშვობიდანვე უნდა ჰქონოდა შეთვისებული და ცხოვრების აზრად ქცეული. ჰაგიოგრაფიული თხზულებიდან ზემოთ დამოწმებული მონაკვეთი ჰომილეტიკისათვის დამახასიათებელი ქრისტიანული რიტორიკული სტილის ერთ-ერთ საუკეთესო ნიმუშად შეიძლება მივიჩნიოთ.

საგულისხმოა, რომ თხზულებაში უპირველესი ქრისტიანული ლოცვის „მამაო ჩვენო“ ელემენტებიც აისახა. ავტორმა რიტორიკული სტილის გამოყენებით ქება შეასხა წმ. კონსტანტის, რომლის ხატ-სახე, როგორც ჭეშმარიტი ქრისტიანისა, ნათლად წარმოაჩინა და იდეალური თვისებებით შემკული დახატა. საზოგადოდ, ჰაგიოგრაფი-ავტორი ბიბლიური ჰიპოდიმურ-პარადიგმული ხატ-სახეებითა და პრინციპებით მსჯელობს, ბიბლიურ ციტატებსა თუ რემინისცენციებს იყენებს; თავად წმ. კონსტანტი საოცარი თავმდაბლობით, სისადავით, აგრეთვე, წინასწარმეტყველებით გამოირჩევა, რადგან ყოველთვის გამოხატავდა მზადყოფნას ქრისტიანობის დასაცავად სისხლის დათხევით: „არა ვინად ვესავ მოტევაბასა ცოდვათასა, გარნა დათხევითა სისხლთა ჩემთათა მისთჳს, რომელმან იგი დასთხივნა სისხლნი ჩუენთჳს“.¹⁸ ავტორი

¹⁷ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 165.

¹⁸ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 166.

მას ნეტარებათა ყველა ნიშნის მფლობელად ხატავს, რითაც პერსონაჟის ლიტურგიული ცნობიერება წარმოჩნდება და თვით ავტორის ლიტურგიულ მრწამსსაც გვაცნობს. ამის ერთ-ერთი მოწმობაა მისი იერუსალიმში წასვლაც: „გული უთქმედა ტაძარსა მას მისლვად იერუსალმდ, და თაყუანისცემად წმიდასა გოლგოთასა, რადა-იგი იქმნა განახლებაჲ ჩუენი მარჯუენისაგან მადლისა და ნათლით შემოსილისა და ცხორების მომცემელისა საფლავისა და წმიდისა სიონისა, დედისა ეკლესიათაჲსა“, რათა მოეხილა და მოელოცა ის ადგილები, „ყოველთა წმიდათა ადგილთა, რომელთა დადგეს ფერკნი უფლისანი“. ¹⁹ წმ. კონსტანტი ღმერთს ჰმადლობდა, რომ იგი ღირსი გახდა წმინდა ადგილთა ხილვისა: „და მოილოცნა წმიდანი იგი ადგილნი, და საფასჲ ღიდძალი მისცა ეკლესიათა, გლახაკთა და მკჳდრთა იერუსალმისათა“, „მოვლნა ყოველნი მონასტერნი უდაბნოსანი და მკჳდრნი იორდანისანი“, ²⁰ რომელთაც „მრავალი განსუენებაჲ და ნუგეშინის-ცემაჲ მიემადლა“. ²¹ თვით იქაურმა მკვიდრმა ბერებმაც ღიდძალი წყალობა გასცეს წმინდანზე და სამშობლოში მშვიდობიანად წარგზავნეს. წმ. კონსტანტი საქართველოში დაბრუნების შემდეგ იერუსალიმში ყოველწლიურად გზავნიდა სამი ათას ვერცხლს წმინდა ადგილებისა და გლახაკების გასაკითხად, რასაც ავტორი პავლე მოციქულის სწავლებით ხსნის: „ნამეტნავი ეგე თქუენი იყავნ ნაკლულევანთა მათოჲს, რომელნი არიან იერუსალმჲს, რადთა მათიცა იგი ნამეტნავი იყოს თქუენისა მის ნაკლულევანებისათჲს“ (კორ. 8, 14). ეს იყო წმ. კონსტანტის სულიერი ღვაწლი და მატერიალური წვლილი, რაც მომავალში ზესთასოფელში უფალთან ადგილს დაუმკვიდრებდა.

მომავალ ქართველ წმინდანს საკუთარი თავი უცოდვილესად მიაჩნია, რაც მისი ლიტურგიული ცნობიერების გამოხატულებაა, რადგან მთელი ერის ცოდვათა მტვირთველად წარმოგვიდგება. საზოგადოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ ამგვარი ცნობიერება პაგიოგრაფიულ და ჰიმნოგრაფიულ თხზულებებს ახასიათებთ. ნიმუშად წმ. ანდრია კრიტელის „ღიდი კანონისა“ და ღვით აღმაშენებლის ჰიმნოგრაფიული კანონის დასახელებაც საკმარისი იქნებოდა. წმ. კონსტანტი ოთხმოცდახუთი წლის ასაკში იყო, როდესაც ქართლს არაბები დაესხნენ თავს, მოაოხრეს მთელი ქართლი, ყოველი კუთხე ქვეყნისა; ცხადია,

¹⁹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 166.

²⁰ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 166.

²¹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 166.

სარწმუნოებრივი თვალსაზრისითაც ქვეყანას დიდი საფრთხე დაემუქრა; ფაქტობრივად, საქართველო სარწმუნოებრივი და ეროვნული გადაგვარების წინაშე დადგა. ამგვარი განსაცდელის ჟამს ღმერთი ქვეყანას ყოველთვის მოუვლენდა მეოხსა და სულიერ მხსნელს წმინდანის სახით, სწორედ ამგვარ ჟამს გამოჩნდებოდა მოწამე, რომლის ღვაწლი მთელ ქვეყანას განეფინებოდა. ასეთად მოვევლინა საქართველოს IX საუკუნის შუა წლებში მოწამე წმ. კონსტანტი კახი, რომლის ქრისტესთვის მოწამეობა ღვთის წინასწარგანზრახულებით, განგებით აღსრულდა. ყოველივე ეს იმას ნიშნავდა, რომ წმ. კონსტანტის ჟამი დამდგარიყო. საზოგადოდ ენაწყლიანი ავტორი ამ შემთხვევაში საკმაოდ სიტყვაძუნწი აღმოჩნდა და წმ. კონსტანტის არაბთაგან შეპყრობის კონკრეტულ მიზეზს არ გვამცნობს. მხოლოდ იმას გვიყვება, რომ მთელ ქართლში დიდი ლაშქარი („წყობანი დიდნი“) შემოვიდა და მრავალი ქრისტიანი, რომლებიც ქრისტეს რჯულის ერთგულნი იყვნენ და მისი შენარჩუნებისათვის იბრძოდნენ, მოწყლეს და ამოხოცეს. ბევრიც პატიმარყვეს და არაბთა ჯარის მეთაურს მიჰგვარეს. მათ შორის იყო წმ. კონსტანტი ქართველი. „შეიპყრეს ჴელად ვითარცა წინამძღუარი და წარჩინებული ყოველსა ქუეყანასა ქართლისასა და პირველი ნათესავთა მისთაჲ, და შებორკილეს იგი და ეგრეთ წარიყვანეს ქალაქად ტფილისად და შეაყენეს იგი საპყრობილესა“.²² წმ. კონსტანტი „არა შემინდა, არცა შეძრწუნდა, არამედ სიხარულით შეიწყნარა მოწყევნილი იგი მას ზედა და ჰმადლობდა იგი უფალსა“;²³ საგულისხმო ფაქტია, რომ წმ. კონსტანტიც, სხვა მოწამე წმინდანთა მსგავსად, მოსალოდნელ განსაცდელს სიხარულით ეგებება და აქ უთუოდ გაგვახსენდება წმ. კონსტანტის წინამორბედი რამდენიმე წმინდანი წმ. შუშანიკ დედოფალი, წმ. ევსტათი, წმ. აბო და სხვ. თავდაპირველად იგი „მძლავრის მის“ ბუღას წინაშე წარადგინეს, რომელმაც საყვედურით მკაცრი სიტყვებით მიმართა, რათა დაეფრთხო და შეეშინებინა: „ანუ არა უწყოდე შენ, რამეთუ განრინებად იყავ სივლტოლითა შენითა ჴელთაგან ჩემთა, რამეთუ არავინ არს განდგომილთაგანი, რომელსაცა არა ვსძლევ“.²⁴ „მძლავრის მის“ – ასე ამკობს თხზულების ავტორი მტარვალ ბულა თურქს და ამ მეტაფორით იოანე საბანის ძის თხზულებაში წარმოსახულ ქრისტიანული ლიტერატურისათვის დამახასიათ-

²² ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 167.

²³ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 167.

²⁴ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 167.

ებელი სახისმეტყველებით ნაჩვენებ მტარვალის სახეს ამსგავსებს. იშვიათი სიმხნით, საკუთარი ერის ცოდვათა კისრებითა და შეგნებითაა აღსავსე სანატრელი კონსტანტის მიერ ბუღა თურქისათვის გაცემული პასუხი: „მეცა უწყი, ვითარმედ ღმერთმან მიგუცნა კელთა თქუენთა, არამედ არა სიყუარულისა თქუენისათჳს, არცა საქმეთა თქუენისათჳს კეთილთა, არამედ რამეთუ არა დავიმარხენით ჩუენ მცნებანი მისნი; ამისათჳსცა ნათესავითა მით ურჩებისადთა განგუჟაფნა ჩუენ, რამეთუ მრავალგზის ისრაჴლიცა მისცის უფალმან კელთა უცხო თესლთასა, რაჟამს არა ვიდოდიან იგინი გზათა მისთა. ხოლო ჩემდა კეთილ არს, რამეთუ დამამდაბლა მე უფალმან, რადთა დავიმარხნე მცნებანი მისნი“.²⁵ წმ. კონსტანტის სიტყვები ფსალმუნური და ევანგელური სწავლებებითაა შთაგონებული: „რომელმან დაიმდაბლოს თავი თ სი, ვითარცა ყრმად ესე, იგი უფროდს იყოს სასუფეველსა ცათასა“ (მათე, 18, 4); „უკუეთუ მცნებანი ჩემნი დაიმარხნეთ, ჰგიეთ სიყუარულსა ზედა ჩემსა, ვითარცა მე მცნებანი მამისა ჩემისანი დავიმარხენ და ვჰგიე სიყუარულსა ზედა მისსა“ (იოანე, 15, 10). წმ. კონსტანტიმ იცოდა, რომ ქართველი ერი არაბთა ხელით საკუთარი ცოდვის გამო ისჯებოდა: „და სიმჴნით დაითმენდა იგი უკეთურისა მის მძლავრებათა, რამეთუ ექსენა მას სიტყუად იგი ღმრთისად, რომელსა იტყჳს: „ნეტარ იყვნეთ თქუენ, რაჟამს გდევნიდენ და გყუედრიდენ, და თქუან ყოველი სიტყუად ბოროტი თქუენდა მომართ სიცრუვით ჩემთჳს“²⁶ ხოლო ერთი ადამიანის ცოდვაც კი მთელ ერზე ვრცელდება და მთელი ერის ცოდვის გამოსყიდვა კი მსხვერპლშეწირვით, მხოლოდ წმინდა სისხლის დაღვრით შეიძლება. წმ. კონსტანტისთვის სულიერი გზამკვლევი ფსალმუნისა და მათე მახარებლის სიტყვებია: „ნეტარ იყვნეთ თქუენ, რაჟამს გყუედრიდენ და გდევნიდენ და თქუან ყოველი სიტყუად ბოროტი თქუენდა მომართ სიცრუვით ჩემთჳს“ (მათე, 5, 11), მას მუდმივად ახსოვს, რომ ნეტარია ის, ვინც ქრისტიანობისათვის ტანჯვას დაითმენს.

აუცილებელია მცირეოდენი ექსკურსი წმ. კონსტანტის წამების ადგილის შესახებ, რადგან სამეცნიერო ლიტერატურაში განსხვავებული მოსაზრებები გამოითქვა. პ. პეეტერსი თომა არწრუნის ცნობათა საფუძველზე ფიქრობდა, რომ კონსტანტი ბუღა თურქმა აწაძა ალბანიაში და არა ხალიფა მუთავაქილმა – სამარიაში. კ. კეკელიძემ მისი არგუმენტები უარყო და განაც-

²⁵ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 167.

²⁶ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 167.

ხადა, რომ პეტერსის მოსაზრება სწორი არ იყო, რადგან ისიც კი არ იყო ცნობილი, თუ ვის ეხებოდა თომა არწრუნის ცნობა. ხოლო „წმ კონსტანტის წამების“ მიხედვით ნათლად ჩანს, დაკითხვას სარდალი კი არა, მეფე/ხალიფა, ანუ გვირგვინოსანი პირი რომ წარმართავდა და წამებაც სამარიაში აღსრულდა. კ. კეკელიძემ პ. პეტერსის არც ის მოსაზრება გაიზიარა, რომ წმ. კონსტანტი სომხური ქრისტიანობის, ე. ი. მონოფიზიტობის, მიმდევარი იყო. მისი სრულიად მართებული აზრით: „ძნელი დასაჯერებელია, უკეთ რომ ვთქვათ, შეუძლებელია, რომ მეცხრე, მეათე, მით უმეტეს მეთერთმეტე საუკუნეში, როდესაც სომეხ-ქართველთა სარწმუნოებრივი ურთიერთობა იმდენად გამწვავებული იყო, რომ ქართველები ყოველ კვალს შლიდნენ სომხებთან ოდესღაც ეკლესიურ-კულტურული კავშირისას. სომეხთა სარწმუნოების მიმდევარი კაცი, თუგინდ ქართველი ტომით, წმინდანად ელიარებიანათ მათ, მისი სახელობის დღესასწაული დაეწესებიათ, ჰიმნები და მარტვილობა დაეწერათ მისი და საეკლესიო კალენდარშიც მიეღოთ იგი“.²⁷

შებორკილებული წმ. კონსტანტის წარდგენა არაბთა ხალიფასთან, „მეფესა მას ისმაიტელთასა, რომელსა სახელად ერქუა ჯაფარ, ძმ აბრაჰამისი“,²⁸ ბაბილონის ქალაქ სამარიაში ჰიპოდიმურ-პარადიმული სტრუქტურითაა წარმოდგენილი, მისი და ჯაფარის შეხვედრა-საუბარი მაცხოვრისა და პილატეს საუბრის პარადიგმად გვევლინება. თავისთავად არაბთა ხალიფას ამგვარი მოხსენიებაც – „ჯაფარ, ძმ აბრაჰამისი“ – ძალზე მნიშვნელოვანია, რადგან ბიბლიური აბრაამის შთამომავალთა ორი შტოა ცნობილი: კანონიერი, სარასგან შობილთა, ე. ი. ისააკის შთამომავალთა შტო, და უკანონო, აგარეანთა, მხევლის, აგარის მიერ შობილის, ისმაელის შთამომავალთა შტო. ამ უკანასკნელს საღვთისმეტყველო ლიტერატურა აგარეანად და აბრაამის დაკარგულ შთამომავლობად მოიხსენიებს. ჩანს, ავტორს სწორედ ამ საკითხის საგანგებო აღნიშვნა სურდა, რითაც ეპიზოდს სახისმეტყველებითი დატვირთვა მიანიჭა და ამიტომაც მოიხსენია ჯაფარი აბრაჰამის ძედ.

არაბთა ხალიფას მიაჩნდა, რომ კონსტანტის სულიერი მომავლის გამგებელი თვითონ იყო და შეხვედრისას მას მკაცრად განუცხადა: „აჰა ესერა მოცემულ ხარ შენ ჳელთა ჩემთა და მეუფებად მაქუს შენ ზედა ყოფად კეთილისა და ბოროტისა, არამედ ისმინე და მერჩდი მე, – აღიდე რჩული ჩუე-

²⁷ კ. კეკელიძე. კონსტანტი კახის მარტვილობა და ვინაობა, გვ. 141.

²⁸ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 168.

ნი და უვარ-ჰყავ ცთომად იგი შენი ქრისტეს ღმრთისათჳს, რამეთუ გონიერად გხედავ შენ; და ვითარ აწ ლიტონსა კაცსა, დედაკაცისაგან შობილსა, ღმრთად აღიარებ?“²⁹ წმ. კონსტანტის მეფე ჯაფარიც ბუღას მსგავსად ესაუბრება, ურჩევს ქრისტესგან განდგომას, რადგან დედაკაცისაგან ნაშობი ადამიანი ღმერთი ვერ იქნება. მეფე რჯულის გამოცვლის სანაცვლოდ დიდ სიკეთეს პპირდება, რაც კონსტანტის მსოფლმხედველობას ეწინააღმდეგება. ცხადია, ის, რასაც არაბი ჯაფარი წარმოთქვამს, მაჰმადიანური რელიგიისათვის დამახასიათებელი თვალთახედვაა, რადგან მუსლიმობა და მუსლიმური ლიტერატურა იესო ქრისტეს წინასწარმეტყველად აღიქვამს და არა ძე ღმერთად, სამების ერთ-ერთ ჰაოსტასად. მას ასე სწამს და ასეთი ტრადიციითაა აღზრდილი. ფაქტობრივად, არაბთა მეფესა და წმ. კონსტანტის შორის რელიგიურ-აღმსარებლობითი პოლემიკა გაიმართა, როგორც უფრო ადრინდელ ქართულ ჰაგიოგრაფიულ ძეგლებშია ასახული („წმ. ევსტათი მცხეთელის წამება“, „წმ. აბოს წამება“).

წმ. კონსტანტიმ ქრისტიანული მოძღვრების, საღვთისმეტყველო ლიტერატურის კვალობაზე განუმარტა არაბთა ხალიფას, რომ მას შეუძლია წმ. კონსტანტის სხეულს შეეხოს, ტანჯოს, შეურაცხყოფა მიაყენოს, მაგრამ მისი სულის ხელყოფა არ ძალუძს, რაც წმინდანს სულიერად აძლიერებს. თხზულების ეს ეპიზოდი წმ. შუშანიკის სიტყვებს მოგვაგონებს, როდესაც ვარსქენ პიტიანშს შეახსენა, რომ მისი სულის დაუფლება არ ძალუძს, ხოლო ხორცს, სხეულს შეუძლია ისე მოექცეს, როგორც მას სურს. წმინდანის ამგვარი განზრახვა და გადაწყვეტილება სახარებისეული სიბრძნითაა ნაკვები: „და ნუ გეშინის მათგან, რომელთა მოწყვდენ კორცნი, ხოლო სულისა ვერ კელ-გეწიფების მოკლვად. არამედ გეშინოდენ მისა უფროდს, რომელი შემძლებელ არს სულისა და კორცთა წარწყმედად გეპენიასა შინა“ (მათე, 10, 28). ასევეა იოვანე საბანისძის მიერ წმ. აბოს სახეც წარმოჩენილი, როდესაც მოწამისათვის სულიერის წარტაცებას ვერ შეძლებენ, მხოლოდ ხორციელება შეუძლიათ წარსტაცონ, რაც ჰაგიოგრაფიაში უკვე ლიტერატურულ ტრადიციად დამკვიდრებული ჩანს. 85 წლის სათნო მოხუცმა თავი გაწირა, ქართველთა შორის დიდი მოწამე გამოჩნდა, რომელსაც სწამს, რომ მსაჯულს მხოლოდ მისი სხეულის მოკვდინება ძალუძს, სულს კი ვერას დააკლებს: „მეცა უწყი, რამეთუ კელმწიფებად გაქუს კორცთა ჩემთა ზედა, არამედ არა

²⁹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 168.

სულსა, ვითარცა იტყვს უფალი ჩემი და ღმერთი“.³⁰ წმ. კონსტანტიმ ბარუქ წინასწარმეტყველის სიტყვებით განაგრძო რელიგიური პოლემიკა: „არა ესმის ქანანს, არცა გამოჩნდა თემანს, არცა ძეთა აგარისთა, მეფეთა და მეზღაპრეთა, გამოძეიბელთა გონიერებისათა ქუეყანასა ზედა. ზოლო გზად იგი ჭეშმარიტებისად არა გულისკმა-ყვეს და არცა მოიცუნენს ალაგნი მისნი, და წარწყმდეს იგინი მსგავსად მისა“ (ბარუქ. 3,27),³¹ რითაც მაჰმადიანობა, წმ. აბოს მსგავსად, ზღაპრად და ამქვეყნიური ინტერესებით მცხოვრებთა სულიერად წარმწყმედ რელიგიად მიიჩნია და სიკვდილისათვის მზადყოფნა გამოხატა: „არამედ აღასრულე ჩემ ზედა, რად იგი გეგულების“.³² ასევე გამოთქვეს მზადყოფნა წამებისათვის ქრისტიანული რელიგიის დასაცავად წმ. შუშანიკმა, წმ. ევსტათი მცხეთელმა, წმ. აბომ, წმ. აბიბოს ნეკრესელმა.

არაბთა უსჯულო მეფე ერთ-ერთ უარყოფით ბიბლიურ მეფეს, სახარებისეულ პერსონაჟს, იუდეველთა მეფე ჰეროდეს ემსგავსება და მისი ჰიპოდოგმით წარმოგვიდგება. არაბთა მეფემ წმ. კონსტანტის საწამებლად, დასასჯელად წარგზავნა „ერთი წინაშე-მდგომელთაგანი, უცხო თესლი, და მან მოჰკუეთა თავი მისი მახვლითა, და შეართუა მეფესა თვსსა, ვითარცა-იგი თავი იოანე ნათლის-მცემელისად ჰეროდეს“.³³

ჰაგიოგრაფიულ თხზულებებში იდეალურ გმირს, წმინდანს გადამბირებლებს უგზავნიან, რათა მათი საშუალებით მომავალ წმინდანთა სულიერი გატეხა შეძლონ. „წმ. კონსტანტის წამებაში“ ამგვარი პერსონაჟებიც გამოჩნდნენ, ესენი სომეხი დიდებულები არიან, „რომელნი ტყუეობითვე მიეყვანნეს სომხითით და უვარის-ყოფითა ქრისტესითა პატივ ცემულ იყვნეს მის წინაშე“.³⁴ გადამბირებლებმა თავად უარყვეს ქრისტიანობა, მოიპოვეს მატერიალური კეთილდღეობა და ახლა წმ. კონსტანტის გადამბირებასაც შეეცადნენ. მათ წმ. კონსტანტის გადასცეს ხალიფას შენათვალი, რომ, მაჰმადიანობის თანახმად, ურწმუნო სამჯერ უნდა ამხილონ, თუ არ შეისმენს, უნდა დასაჯონ. მაჰმადიანებმა სათნო მოხუცის საქციელი სიფიცხედ აღიქვეს და ამქვეყნიური პატივის მიღება ურჩიეს: „საუკუნესა მას ცხორებასა, ვინ უწყის, რად უძვობეს არს!“.³⁵

³⁰ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 168.

³¹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 168.

³² ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 169.

³³ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 168.

³⁴ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 169.

³⁵ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 169.

ცხადია, ქრისტეს რწმენით განმტკიცებული წმ. კონსტანტის გადაბირება შეუძლებელი იყო, სულიერი ცხოვრების შეცვლას არ აპირებდა, რაც მათდამი პასუხში გამოჩნდა. მან გადამბირებლები ამხილა და უსაყვედურა, რომ მათი უღირსი საქციელის გამეორებას არ აპირებდა და სიტყვა ფსალმუნური სიბრძნით დაასრულა: „ხოლო თქვენ რასადა ზედამდგომელობთ და დამესხმით, ვითარმცა მეცა თქვენ გემსგავსე? ამიერიდან განმეშორენით ჩემგან, რაითა გამოვიძინე მე მცნებანი ღმრთისა ჩემისანი“ (ფს. 118, 10).³⁶

განსაკუთრებული სულიერობითაა აღსავსე სიკვდილით დასჯის წინ წარმოთქმული წმ. კონსტანტის აღსარება-მონოლოგი, რომელშიც ჩანს მისი მსოფლმხედველობა, ცხოვრებისეული სიბრძნე, სიკვდილ-სიცოცხლისა და სიკეთე-ბოროტების შესახებ თვალსაზრისი, ხოლო ყოველივე ეს საღვთისმეტყველო ლიტერატურის ცოდნითაა გაჯერებული. მისი გალობა, როგორც თვითონ უწოდა, ჭეშმარიტი ქრისტიანის მიერ ქრისტე ღმრთის წინაშე წარმოთქმული თხოვნა-ვედრებაა, რათა წინააღმდეგობის გაწევის ძალა მისცეს, რწმენაში განამტკიცოს, ჭირთა თმენის უნარი შესძინოს, ღვთის ნათელის ხილვის ღირსი ჰყოს. ცრემლმდინარმა აღნიშნა, რომ იგი იმ ქვეყანაში იმყოფება, სადაც გახურებულ ბრძმედში ჩაყრილმა სამმა წმინდა ყრმამ ჭეშმარიტი ღმერთი აღიარა და ირწმუნა, რამაც ისინი სულიერად იხსნა, „ვითარცა-იგი ამასვე ადგილსა აღიდენ წმიდანი იგი ყრმანი, რომელთა აღგიარეს შენ, და მეცა ღირს მეცა მათ თანა, რომელი-ეგე გამოსჩნდი მათ თანა მეოთხედ“.³⁷ წმ. კონსტანტის სულიერი ზეადსვლა იმ ფაქტმა, რომ იგი იმ ქალაქში უნდა წამებულიყო, სადაც სამი ყრმა გახურებულ ბრძმედში შთაყარეს, კიდევ უფრო მეტად განამტკიცა და გაამხნევა. წმ. კონსტანტის შეგნებული აქვს იმ დღის მნიშვნელობა, რომელ დღესაც მას წამება ხვდა წილად, რადგან ეს წმ. გიორგის ბორბალზე დაკვრის დღეა და ამ სახით წამება კაპადოკიელი წმინდა მხედრისა. ასევე წმ. კონსტანტიც, წმ. გიორგის მსგავსად, წმინდა მხედრად მოიაზრება. მთელი მისი ეს აღსარება გაჯერებულია ლიტურგიული ღვთისმეტყველების საზრისით, სავსეა როგორც ბიბლიური ციტატებით, ასევე, ლოცვებით, რომელთაგან განსაკუთრებულ სიმბოლურ მნიშვნელობას იძენს ლოცვა მიცვალებულთათვის, რომელსაც წმ. კონსტანტი წამების წინ საკუთარ თავს თავად უკითხავს, ისევე როგორც საწამებლად მიმავალი წმ. აბო თბილელი 118-ე

³⁶ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 169.

³⁷ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 169.

ფსალმუნს უკითხავდა საკუთარ თავს.³⁸ წმ. კონსტანტიმ იცოდა, რომ წარმართები, როგორც უწოდა მუსლიმებს, და მათი უსჯულო მეფე ბოროტს შემთხვევდნენ, რისთვისაც ღმერთს შესთხოვდა სულის ხსნას და იმ აღთქმის მიმადლებას, რომელიც იოანე ღვთისმეტყველის სიტყვებით გვაუწყა: „რომელთა აღმდარონ მე წინაშე კაცთა, პატივ-სცეს მამამან ჩემმან“ (იოანე, 12, 26). საკუთარი „უნდო“ სისხლი, რომელიც მისი წამებისას უნდა დაიღვაროს, შეაღარა წმ. გიორგის უბიწო სისხლისღვრას: „შეიწირენ უნდონიცა ესე სისხლნი ჩემნი, და მომეც მე ნაწილი მის თანა, რადთა წილ-მხუდეს რჩეულთა შენთა თანა, რამეთუ სამკვდრებელი შენი მტკიცე არს ჩემდა“.³⁹ ეს მოსაზრება ფსალმუნურ მოტივს თანხვდება (ფს. 15, 6). ცრემლი, რომელიც ლოცვისას სდიოდა წმ. კონსტანტის, სულიერი განმწმენდელია, რაც მთელი ერის ცოდვათა აღმქმელი წმინდანისაგან ერის განწმენდის სიმბოლოდ აღიქმება.

წმ. კონსტანტის ლოცვამ, შეუდრეკელობამ, სულიერმა სიძლიერემ არაბები განარისხა. მისი ლოცვისას ისინი სცემდნენ და ტანჯავდნენ, მაგრამ მისი დადუმება ვერ შეძლეს, მას ტკბილი გალობა ვერ შეაწყვეტინეს. თავის მხრივ, წმინდანის გალობა ფსალმუნური მოტივებით იყო შთაგონებული და ასახული (ფს. 142, 9). არაბთა რისხვა მათი სისუსტის ნიშანია, რადგან, ჩვეულებრივ, დამარცხებული საკუთარი უძლურების გამო მრისხანებს. არაბები წმინდანის, უსათნოესი მოხუცის სიმტკიცემ დათრგუნა, გადაბირებლებმა თავიანთი როლი ვერ შეასრულეს, რის შემდეგაც არაბთა მეფეს თვალთ ნანახი და ყურით მოსმენილი ამცნეს, უამბეს, რომ წმინდანის გადაბირება ვერ მოახერხეს, რამაც მეფის უსაზღვრო რისხვა გამოიწვია და კონსტანტისათვის თავის მოკვეთის ბრძანება გასცა. წმ. აბოს მსგავსად, ჯალათები წმ. კონსტანტისაც თითქოს სცდიდნენ და შესაშინებლად რამდენჯერმე მოუღირეს მახვილი, მაგრამ მისი განდრეკა ვერ შეძლეს. ის, რაც ღმერთს შეუძლია, ადამიანის ხელს არ შეუძლია, ეს ის შემთხვევაა, როდესაც ადამიანის ხელს სულიერი ცხოვრების წარტაცება არ ძალუძს. არაბთათვის წმ. კონსტანტის სული შეუხებელია, მას ვერ წარსტაცებენ, შეუძლიათ მხოლოდ ამქვეყნიური სიცოცხლე წარსტაცონ. არაბებმა კონსტანტის თავი მოკვეთეს, მაგრამ ვერ გაიმარჯვეს, ისინი დამარცხდნენ. ეს წმ. კონსტანტის სულიერი გამარჯვებაა. წმ. კონსტანტიმ მოწამეობრივი ღვაწლით „წმიდათა ანგელოზთა თანა მოქა-

³⁸ გ. ფარულავა. მხატვრული სახის ბუნებისათვის ძველ ქართულ პროზაში. თბ. 1982.

³⁹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 170.

ლაქობაი“ მოიპოვა.⁴⁰ წმ. კონსტანტის მსოფლმხედველობა სოფლისა და ზესთასოფლის ურთიერთმიმართების ფონზე წარმონჩდება; ავტორის სიტყვით, წმინდანმა ამ სოფლის დიდება „ნაგევად“ შეპრაცხა ქრისტეს, როგორც სულიერი ცხოვრების, შეძენის წილ. მისი მრწამსი ევანგელურ მსოფლმხედვას თანხედება: „და რომელმან უარ-მყოს მე წინაშე კაცთა, უარ-ვყო იგი მეცა წიანშე მამისა ჩემისა ზეცათაისა“ (მათე, 10, 33).

თხზულების ავტორი ქრისტიანული ლიტურგიის ღრმა მცოდნე და საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში განსწავლული პიროვნებაა. წმ. კონსტანტის წამების შემდეგ მან მიცვალებულთა ღოცვის კვალობაზე წარმოსახა ის ადგილი, სადაც წმინდანის სულმა დაივანა: „და მივიდა იგი მოწამშ ქრისტშსი ადგილსა მას განსასუენებელისასა, რომლისაგან განშორებულ არიან ყოველნი საღმობანი, მწუხარებანი და ჭირნი, სადა-იგი ჰხედავს ნათელი პირისა შენისაი, უფალო, სადა-იგი ვერ მისწუთებიან ენანი ძკრის-მეტყუელთანი, არამედ სიხარული დაუსრულებელი არს მუნ და წმიდათა ანგელოზთა თანა მოქალაქობაი“.⁴¹ ზეცათა მოქალაქობის მოპოვება წმინდანმა ქრისტესთვის სიცოცხლის შეწირვით შეძლო, რაც, ამავე დროს, თვით მაცხოვრის მიერ გავლილი გზის სიმბოლური დამოწმებაცაა.

ავტორი გვამცნობს, რომ კონსტანტის „გუამი დამოჰკიდეს ძელსა ფრიად მაღალსა. ყოველმან ერმან იხილეს სასწაული დიდი გუამსა მას ზედა“.⁴² სიმბოლურია წმ. კონსტანტის აღსრულების დღე, ესაა „თუესა ნოენბერსა ათსა, დღესასწაულსა წმიდისა გიორგისსა, რომლისა თანა ზიარ იქმნა, დღშ იყო პარასკევი“,⁴³ ოღონდ ეს წმ. გიორგის ბორბალზე დაკვრისა და წამების დღეა, არა მისი მოწამეობრივი აღსასრულისა. წმ. კონსტანტის მოწამეობა პარასკევ დღეს აღსრულდა. ჰაგიოგრაფი კონკრეტული თარიღის დასახელებასთან ერთად პარასკევს მოწამეობის ფაქტსაც სიმბოლურ მნიშვნელობას ანიჭებს, რადგან მაცხოვარი პარასკევს აცვეს ჯვარს. ფაქტობრივად, დღესასწაული გაორმაგდა, წმ. კონსტანტის წამების დღე, ერთი მხრივ, ჯვარცმის დღეა, მეორე მხრივ, წმ. გიორგის ბორბალზე წამების დღე. ავტორი ასახელებს წამების წელსაც: დასაბამიდან „ექუს ათას ორმოცდა ათშვიდშეტს“. ამ თარიღს ჟამის ბატონობის მიხედვითაც გვამცნობს: „ხოლო ზედაწერილსა

⁴⁰ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 170.

⁴¹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 170.

⁴² ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 170.

⁴³ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 170.

ისმაიტელთასა ორას და ათორმეტსა“.⁴⁴

„კონსტანტი კახის წამებაში“, სარწმუნოებრივთან ერთად, ეროვნული პრობლემაცაა დასმული. თხზულების ავტორი, იოანე საბანის ძესთან მსგავსად, ეროვნულ პოზიციებზე დგას. მაგრამ ეს ისეა თხზულებაში მოწოდებული, რომ მკითხველმა იგი უნდა მოიძიოს და დაფიქრდეს მასზე; ეროვნული პრობლემა, „აბოს წამების“ მსგავსად, არაა თხზულების უმთავრეს იდეად წარმოსახული და ზედაპირზე არ დევს.

წმ. კონსტანტიმ ღვთის განგებაზე მიუთითა და აღნიშნა, რომ ყველაფერი მხოლოდ ღმერთის ნებით ხდება, რაც ავტორის მიერ პროვიდენციალობის წარმოჩენას მიუთითებს. მისი აზრით, რომელიც ქრისტიანულ მოძღვრებას ემყარება, რაც საქართველოს თავს დაატყდა, ქართველთა ცოდვების შედეგია. წამების ავტორი ჟამთააღმწერლის სახელით ცნობილი ისტორიკოსის მსგავსად მეტყველებს და არაბთა მიერ ქართველთა დაპყრობას ქართველებსავე ცოდვებით ხსნის. ეს ეპიზოდი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი და კონცეპტუალურია ჰაგიოგრაფიულ თხზულებაში. ამიტომ კონსტანტის თავისი წამებით ქართველი ერის ცოდვების გამოსყიდვას ცდილობს, მან ქრისტეს რჯულის დასაცავად თავი უნდა გაწიროს, რათა ამით თავისი თანამემამულეები, რჯულშერყეული ქართველები გაამხნევოს.

ტექსტს მოსდევს ბიზანტიის დედოფლის ეპისტოლე, რომელიც გამოგზავნილია კონსტანტის შვილებისა და „სახლისა მისისათა ნათესავთა“ მიმართ. მასში წმ. კონსტანტის მოწამეობრივი დეაწლია შექებული. ბიზანტიის დედოფალი წერს: „ჯერ არს მოკსენებად ღუაწლი ნეტარისა ამის მოწამისა კონსტანტისი“. კ. კეკელიძის სიტყვით, „ეს წერილი დამახასიათებელია როგორც გამიშვლებული ნიმუში ბიზანტიური დიპლომატიისა, რომელსაც მიზნად აქვს არაბობასთან ბრძოლაში თავის მხარეზე იყოლიოს აღმოსავლეთის ქრისტიანები, კერძოდ, ქართველებიც, და მხარზე აკიდოს „მსუბუქი ტვირთი“ თავის ბატონობისა“.⁴⁵ როგორც ჩანს, ქართული ეკლესიის მიერ წამებული კონსტანტი უკვე წმინდანად არის შერაცხული და იმიტომაც აღიარებს დედოფალი მას ბიზანტიელთა და ქართველთა მეოხად. შესაძლოა, „წამება“ უკვე დაწერილიც იყო, როცა ქართველებმა დედოფლის წერილი მიიღეს და ნაწარმოებს ბოლოში ამიტომაც დაურთეს.

⁴⁴ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 170.

⁴⁵ კ. კეკელიძე. ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტ. I. თბ. 1960, გვ. 521.

ბიზანტიის დედოფალი თეოდორა ქართველ წმინდანს მეოხად აღიარებს და ქართველებს უჩვენებს, რომ ქრისტიანობაში სიმტკიცის დაცვა ბიზანტიას კიდევ უფრო კეთილად განაწყობს მათდამი და, მიუხედავად იმისა, რომ ბიზანტიას აქვს საქართველოზე პოლიტიკური ზეგავლენის სურვილი, ქართველებს საშუალება ეძლევათ, არაბებისაგან გათავისუფლებაში ძლიერი შემწე და მეოხი იყოს: „აწ არა გუკმს ჩუენ ნუგეშინის-ცემად თქუენი მისთჳს, ვინათგან იგი არს ნუგეშინის-მცემელ და მეოხი ჩუენი და თქუენი წინაშე ქრისტჳსა“.⁴⁶ ბიზანტიის დედოფალი წმ. კონსტანტის, და საზოგადოდ, ქართველი ხალხის „შჯულკეთილობაზე“ საუბრობს, მათს „ერთსა სჯულსა შინა“ დგომას აქებს: „აწ საქმენი თქუენნი, რომელთა იქმოდით, მოწაძე არიან თქუენდა, და თქუმული იგი დაემტკიცა ფრიად, და დაენერგა კეთილად შჯულღიერებად თქუენი“ ... „ერთსა შჯულსა შინა იყვენით და უფალსა პირისპირ თქუენსა ყოველსა ჟამსა ხედევდით“.⁴⁷ დასასრულს ეპისტოლე პოლიტიკურ იერსახესაც იძენს, რადგან ბიზანტიის დედოფალი თავის უფლებებს საქართველოზე არ თმობს და აღნიშნავს, რომ ქართველები ბერძენთა ხელთ არიან, ისევე როგორც სხვა ქრისტიანული ქვეყნები: „ამას არათუ თქუენ ოდენ გიბრძანებთ, არამედ ყოველთა, რომელნი ჩუენ-კერძო და ჴელთა ქუეშე ჩუენსა არიან ქართველნი, რამეთუ ყოველთავე ქრისტჳს მოყუარეთა და მეფობისა ჩუენისა ღმრთისამიერთა და ვითარცა შვილთა საკუთართა თქუენთა თანა შევარაცხ, არამედ კუალად აღდეგით და განძლიერდით უფლისა მიერ“.⁴⁸ თეოდორა დედოფლის სიტყვები მოწმობს, რომ მას ძლიერი საქართველო სურს, რათა ქრისტიანული სამყაროს აღმოსავლეთით მდებარე ეს ქვეყანა მეოხად და დამხმარედ ჰყავდეს. მეტიც, უნდა, რომ მასზე, როგორც ძლიერ ქვეყანაზე თვითონ უფლობდეს. თვით საქართველო კი საკუთარი ინტერესების გამოც უნდა იყოს ძლიერი: „და სიდიდითა ძალისა მისისაძთა ლაზუარნი თქუენნი მტერთა ზედა განაბრწყინვენით და ნუ ვის სცემთ მათგანსა თქუენ შორის სამკჳდრებელსა, რადთა მოიღოთ კეთილი ჩუენი და აღთქმული იგი პატივი კეთილის მოქმედათჳს უფლისა მიერ მოიღოთ“.⁴⁹

ეპისტოლე ყურადღებას იქცევს აღმსარებლობითი თვალსაზრისითაც, რადგან აქ მოტანილი მთელი პასაჟი მიუთითებს, რომ ბიზანტიაში უკვე ხატმებრ-

⁴⁶ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 171.

⁴⁷ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 170.

⁴⁸ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 172.

⁴⁹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები. ტ. I, გვ. 172.

ძოლობის ერესი აღარაა. ისტორიული დოკუმენტებიდან ცნობილიცაა, რომ 843 წელს, თეოდორა დედოფლის ინიციატივით, საბოლოოდ აღდგა ხატთაყვანისცემა. მეშვიდე მსოფლიო საეკლესიო კრებამ, რომელიც ირინე დედოფლის ინიციატივით იყო მოწვეული, 787 წელს ხატთაყვანისცემა აღადგინა, მაგრამ მაინც დიდი დრო გავიდა, ვიდრე ბიზანტიის იმპერიაში საბოლოოდ დაიდგოდა ხატმებრძოლობის ერესი. თეოდორა დედოფლის ეპისტოლეში აღნიშნულია, რომ წმ. კონსტანტი და მისი ოჯახი ყოველთვის ქალკედონელები იყვნენ და ხატთაყვანისცემას აღიარებდნენ. „წმ. კონსტანტი კახის წამება“ თავისი ეპოქის ეროვნულ-სარწმუნოებრივ სულისკვეთებას გამოხატავს, რითაც არის იგი ღირებული ქართული ლიტერატურისა და საისტორიო მწერლობისათვის.

ქრისტიანული სახისმეტყველებითი პრინციპებით შექმნილ ჰაგიოგრაფიულ თხზულებაში „წმ. კონსტანტი კახის წამება“ ასახულია ქართველი წმინდანის, წმ. კონსტანტის ცხოვრება და არაბთაგან წამება, კეთილი ნაყოფის მომცემი ნეტარი კონსტანტის ღვაწლი, რომლის ჩადენილი კეთილი საქმეები მის სულიერ სიწმინდეზე მეტყველებს. თხზულებაში გამოყენებულია ბიბლიური ჰიპოდოგმურ-პარადოგმული სიმბოლური სახეები, ბიბლიური მოტივები, ციტატები თუ რემინისცენციები; ნეტარი კონსტანტის „ორ-კერძოდთავე მით საქმითა“ შემკობა სასულიერო და საერო პირთა მიმართ დახმარებას, თანაგრძნობას, თანადობას მოწმობს. ავტორმა წარმოაჩინა, თუ როგორ ემსახურებოდა კონსტანტი თავის ერს, ნათესავებს, შორი ქვეყნიდან მოსულ სასულიერო პირებს, ბერ-მონაზვნებს, გლახაკებს, დავრდომილებს, ყველას, ვინც დახმარებასა და თანადგომას საჭიროებდა. თავად კონსტანტი საოცარი სისადავიტ, თავმდაბლობით, წინასწარმეტყველებით გამოირჩევა, რადგან მზადყოფნას ქრისტიანობის დასაცავად სისხლის დათხვევისათვის ყოველთვის გამოხატავდა. ავტორი მას ნეტარებათა ყველა ნიშნის მფლობელად ხატავს, რითაც პერსონაჟის ლიტურგიული ცნობიერება წარმოჩნდება. მომავალ ქართველ წმინდანს საკუთარი თავი უცოდვილესად მიაჩნდა, რაც მისი ლიტურგიული ცნობიერების გამოხატულებაა, რადგან იგი მთელი ერის ცოდვათა მტვირთველად წარმოგვიდგება. ოთხმოცდახუთი წლის წმ. კონსტანტი, როდესაც ქვეყანა სარწმუნოებრივი და ეროვნული გადაგვარების წინაშე დადგა, ღმერთმა ჩვენს ქვეყანას მოუვლინა მეოხად და სულიერ მხსნელად, მისი ღვაწლი მთელ ქვეყანას განუფინა. მისი მოწამეობა ღვთის წინასწარგანზრახულებით, განგებით აღსრულდა. ენაწყლიანმა ანონიმმა ავტორმა წმ. კონსტანტი, სხვა წინამორბედ მოწამე წმინდანთა მსგავსად, ჰაგიოგრაფიული ჟანრის სახიმეტყველების

კვალობაზე წარმოაჩინა. წმ. კონსტანტის წარმოსახვისას უთუოდ გაგვახსენდება წმ. შუშანიკი, წმ. ევსტათი, წმ. აბო და სხვ. სულიერობითაა აღსავსე ლიტურგიული ცნობიერების მქონე წმ. კონსტანტის ქრისტიანული მოძღვრების, საღვთისმეტყველო ლიტერატურის საფუძველზე სიკვდილით დასჯის წინ წარმოთქმული მონოლოგი-აღსარება, რომელშიც ჩანს მისი მსოფლმხედველობა, ცხოვრებისეული სიბრძნე, სიკვდილ-სიცოცხლისა და სიკეთე-ბოროტების შესახებ თვალსაზრისი; ყოველივე ეს საღვთისმეტყველო ლიტერატურის ცოდნით შთაგონებული და გაჟღენთილი შეხედულებებია. „კონსტანტი კახის წამებაში“, სარწმუნოებრივთან ერთად, ეროვნული პრობლემაცაა დასმული. თხზულების ავტორი, იოანე საბანის ძის მსგავსად, ეროვნულ პოზიციებზე დგას. თხზულების ბოლოს დართული ბიზანტიის დედოფლის თეოდორას წერილი კი ნათლად მოწმობს აღმოსავლური მართლმადიდებლური ზესახელმწიფოს იმპერიულ ზრახვებს. „წმ. კონსტანტი კახის წამება“ თავისი ეპოქის ეროვნულ-სარწმუნოებრივ სულისკვეთებას გამოხატავს, რითაც არის იგი ღირებული ქართული ლიტერატურისა და საისტორიო მწერლობისათვის.

Nestan Sulava

SOME SYMBOLIC ASPECTS IN THE “MARTYRDOM OF SAINT KONKSTANTI KAKHI”

Summary

“Martyrdom of Saint Konstanti Kakhi” is hagiographic story based on the symbolic principles by which life of saint Konstanti and his martyrdom are presented. In this story there are some Biblical symbols, quotations. Author gives the samples how saint Konstanti served his nation, relatives, the ecclesiastic people from distance countries, the monks, beggars, feeble and to everyone who needed help. Saint Konstanti himself was modest one, he was emphasizing the willingness to die for the Christ. He is a sample of spiritual life; future saint sees himself as sinful person, he introduces himself like one who wants to carry national sins fully. Eighty five years old saint Konstanti is rendered to the country as a person who saved the spiritual life in the period of danger. His martyrdom was predicted by the God.

Saint Konstanti told the Caliph that he could touch Konstanti’s body, he could murder him, he could insult him but he could not touch his soul; that made his person strong and brave. Monologue-confession of Konstanti is full of spirituality, wisdom, wisdom of life, explanation of meaning of life and death, evil and kindness, and all this is rendered on the base of theological knowledge. “Martyrdom of Saint Konstanti Kakhi” includes also national issues, and that is why constitutes prominent work of Georgian literature.